

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

23. november 2023*

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – forbrugerkreditaftale – artikel 3, stk. 1 – betydelig skævhed – renteauafhængige låneomkostninger – artikel 7, stk. 1 – anerkendelsessøgsmål – retlig interesse – artikel 6, stk. 1 – konstatering af, at et vilkår er urimeligt – følger«

I sag C-321/22,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa – tingstedet Warszawa, Polen) ved afgørelse af 22. februar 2022, indgået til Domstolen den 5. maj 2022 i sagen

ZL,

KU,

KM

mod

Provident Polska S.A.,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, C. Lycourgos, og dommerne O. Spineanu-Matei (refererende dommer), J.-C. Bonichot, S. Rodin og L.S. Rossi,

generaladvokat: P. Pikamäe

justitssekretær: fuldmægtig M. Siekierzyńska,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 30. marts 2023,

* Processprog: polsk

efter at der er afgivet indlæg af:

- Provident Polska S.A. ved advokat M. Modzelewska de Raad og radcowie prawni A. Salbert og B. Wodzicki,
 - den polske regering ved B. Majczyna, M. Kozak og S. Żyrek, som befuldmægtigede,
 - Europa-Kommissionen ved M. Brauhoff og N. Ruiz García, som befuldmægtigede,
- og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 22. juni 2023, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 1, artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med tre tvister mellem henholdsvis ZL, KU og KM på den ene side og Provident Polska S.A. på den anden side vedrørende gyldigheden af forskellige vilkår i forbruger kreditaftaler, som ZL, KU og KM har indgået med Provident Polska eller et andet selskab, i hvis rettigheder dette selskab er indtrådt.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 har følgende ordlyd:
»Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.«
- 4 Dette direktivs artikel 4 bestemmer:
»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.
2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«
- 5 Nævnte direktivs artikel 6, stk. 1, har følgende ordlyd:
»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at

aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

6 Samme direktivs artikel 7, stk. 1, fastsætter:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

7 Artikel 8 i direktiv 93/13 bestemmer:

»Medlemsstaterne kan inden for det område, der omfattes af dette direktiv, vedtage eller bevare strengere bestemmelser, der er forenelige med Traktaten, for at sikre en mere omfattende beskyttelse af forbrugerne.«

Polsk ret

Den civile lovbog

8 Ustawa – Kodeks cywilny (lov om den civile lovbog) af 23. april 1964 (Dz. U. nr. 16, position 93) i den affattelse, der var gældende på datoen for de faktiske omstændigheder i hovedsagerne (herefter »civillovbogen«), fastsætter i artikel 58:

»1. En retshandel, der er i strid med loven, eller som har til formål at omgå loven, er ugyldig, medmindre andet følger af en relevant bestemmelse, bl.a. ved at det heri er fastsat, at de ugyldige bestemmelser i retshandelen skal erstattes af lovens relevante bestemmelser.

2. En retshandel, der er i strid med samfundslivets principper, er ugyldig.

3. Hvis kun en del af retshandelen rammes af ugyldighed, forbliver de øvrige dele af retshandelen i kraft, medmindre det fremgår af omstændighederne, at den ikke ville være blevet indgået uden de bestemmelser, der rammes af ugyldighed.«

9 Denne lovbogs artikel 3851, stk. 1 og 2, bestemmer:

»1. Vilkår i en forbruger aftale, som ikke har været genstand for en individuel forhandling, er ikke bindende for forbrugeren, hvis de fastsætter hans rettigheder og pligter på en måde, som er i strid med god forretningsskik, og groft tilsidesætter hans interesser (ulovlige kontraktvilkår). Denne bestemmelse berører ikke vilkår, som fastsætter parternes hovedydelse, herunder prisen eller vederlaget, hvis de er klart og utvetydigt formuleret.

2. Såfremt et kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren i medfør af stk. 1, forbliver aftalens øvrige dele bindende mellem parterne.«

10 Nævnte lovbogs artikel 405 fastsætter:

»Enhver person, der uden et retsgrundlag opnår en økonomisk fordel på bekostning af en anden person, skal genoprette denne fordel i naturalier og, såfremt dette ikke er muligt, returnere værdien deraf.«

11 Civillovbogens artikel 410 har følgende ordlyd:

»1. Bestemmelserne i de foregående artikler finder anvendelse navnlig for uberettiget opfyldelse.

2. Opfyldelse er uberettiget, såfremt den person, der foretog den, ikke var forpligtet overhovedet eller ikke var forpligtet i forhold til den person, som vedkommende foretog opfyldelsen til, eller såfremt grundlaget for opfyldelsen er bortfaldet, eller såfremt det tilsigtede formål med opfyldelsen ikke var blevet opnået, eller såfremt den retsakt, som forpligtelsen til at foretage opfyldelsen var baseret på, var ugyldig og ikke er blevet gyldig, siden opfyldelsen fandt sted.«

12 Denne lovbogs artikel 720, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Ved kreditaftalen forpligter kreditgiveren sig til at overdrage ejendomsretten til et bestemt pengebeløb eller genstande af en bestemt art til låntageren, mens låntageren forpligter sig til at tilbagebetale det samme pengebeløb henholdsvis tilbagelevere det samme antal genstande af samme art og kvalitet.«

Civilretsplejeloven

13 Ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (den civile retsplejelov) af 17. november 1964 (Dz. U. nr. 43, pos. 296) i den affattelse, der var gældende på datoen for de faktiske omstændigheder i hovedsagerne (herefter »civilretsplejeloven«), fastsætter i artikel 189:

»En sagsøger kan anmode en retsinstans om at fastslå, om der foreligger eller ikke foreligger et retsforhold eller en rettighed, for så vidt som denne har retlig interesse.«

14 Den pågældende lovs artikel 316, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Når retsmødet er afsluttet, afsiger retten dom, idet den tager udgangspunkt i situationen, som den var på tidspunktet for afslutningen af retsmødet. Navnlig er den omstændighed, at en fordring er forfaldet under retssagen, ikke til hinder for, at der afsiges dom om betaling af denne.«

Loven om forbrugerkredit

15 Ustawa o kredycie konsumenckim (lov om forbrugerkredit) af 12. maj 2011 (Dz. U. nr. 126, pos. 715) i den affattelse, der var gældende på datoen for de faktiske omstændigheder i hovedsagerne, fastsætter i artikel 3:

»1. For »forbrugerkreditaftale« anses en kreditaftale vedrørende et beløb på ikke over 255 550 [polske zloty (PLN)] eller modværdien af dette beløb i en anden valuta end den polske, som kreditgiveren yder en forbruger eller lover at yde denne som led i sin virksomhed.

2. Ved en forbrugerkreditaftale forstås bl.a.:

1) en låneaftale

[...]«

16 Den pågældende lovs artikel 30, stk. 1, i den affattelse, der var gældende på datoen for de faktiske omstændigheder i hovedsagerne, fastsætter:

»Forbrugerkreditaftalen skal angive:

[...]

3) kontraktens løbetid

[...]

8) vilkår og frister for tilbagebetaling af kreditten [...]

[...]«

Tvisterne i hovedsagerne og de præjudicielle spørgsmål

17 ZL, KU og KM indgik forbrugerkreditaftaler med Provident Polska eller et andet selskab, i hvis rettigheder Provident Polska er indtrådt.

18 Den aftale, der blev indgået med ZL den 11. september 2019, vedrører et lån på 8 100 PLN (ca. 1 810 EUR) med en årlig rente på 10%. I henhold til denne aftale udgør det skyldige beløb i alt 15 531,73 PLN (ca. 3 473 EUR), hvilket skulle være genstand for 90 ugentlige betalinger på ca. 172 PLN (ca. 38 EUR).

19 Det samlede skyldige beløb omfatter ud over det lånte beløb på 8 100 PLN (ca. 1 810 EUR) samlede låneomkostninger for låntageren på 7 431,73 PLN (ca. 1 662 EUR). Disse samlede omkostninger består dels af renter på 1 275,73 PLN (ca. 285 EUR), dels renteuafhængige låneomkostninger på 6 156 PLN (ca. 1 377 EUR), dvs. et »udbetalingsgebyr« på 4 050 PLN (ca. 906 EUR), et »ekspeditionsgebyr« på 40 PLN (ca. 9 EUR) og »omkostninger til en plan for fleksibel tilbagebetaling« på 2 066 PLN (ca. 462 EUR).

20 Denne »plan for fleksibel tilbagebetaling«, som låntageren var forpligtet til at tilslutte sig, består af to dele. For det første består den i, at låntageren på visse betingelser gives mulighed for at vente med at betale et maksimalt antal på fire afdrag, som udskydes til udgangen af den normale tilbagebetalingsperiode, uden tillæg af renter. For det andet indeholder den en »garanti for holdbarheden af tilbagebetalingsforpligtelsen«, hvorved långiver giver afkald på enhver fordring, der stadig skyldes i henhold til låneaftalen, i tilfælde af låntagerens død under denne aftales løbetid.

21 I henhold til punkt 6.a i den omhandlede låneaftale skal de skyldige beløb i henhold til de 90 ugentlige afdrag udelukkende betales kontant til kreditgiverens repræsentant under dennes besøg på låntagerens bopæl.

22 Den aftale, der blev indgået med KU den 13. oktober 2020, vedrører et lån på 6 240 PLN (ca. 1 395 EUR) med en årlig rente på 7,2%. Dette beløb udgøres af 6 000 PLN (ca. 1 342 EUR) kontant og af 240 PLN (ca. 53 EUR), hvoraf det fremgår af aftalen, at dette beløb er blevet indbetalt på en konto efter låntagerens anvisninger i låneanmodningen. I henhold til den nævnte aftale udgør det skyldige beløb i alt 9 450,71 PLN (ca. 2 113 EUR), som skulle være genstand for 60 ugentlige betalinger på ca. 157 PLN (ca. 35 EUR).

- 23 Det samlede skyldige beløb udgøres ud over det lånte beløb på 6 240 PLN (ca. 1 395 EUR) samlede låneomkostninger for låntageren på 3 210,71 PLN (ca. 718 EUR). Disse samlede omkostninger består dels af renter på 385,87 PLN (ca. 86 EUR), dels af renteuafhængige omkostninger på 2 824,84 PLN (ca. 632 EUR), nemlig et »udbetalingsgebyr« på 556,96 PLN (ca. 125 EUR), et »ekspeditionsgebyr« på 40 PLN (ca. 9 EUR) og »omkostninger til en plan for fleksibel tilbagebetaling« på 2 227,88 PLN (ca. 498 EUR).
- 24 Den nævnte aftale fastsætter, at de ugentlige afdrag skal betales på låntagerens bopæl på samme måde som dem, der er beskrevet i denne doms præmis 21.
- 25 Den aftale, der blev indgået med KM den 7. august 2019, vedrører et lån på 6 000 PLN (ca. 1 343 EUR) med en årlig rente på 10%. I henhold til denne aftale udgør det skyldige beløb i alt 12 318,03 PLN (ca. 2 757 EUR), der skulle gøres til genstand for 27 månedlige betalinger på ca. 456 PLN (ca. 102 EUR).
- 26 Det samlede skyldige beløb omfatter ud over det lånte beløb på 6 000 PLN (ca. 1 343 EUR) samlede låneomkostninger for låntageren på 6 318,03 PLN (ca. 1 414 EUR). Disse samlede omkostninger består dels af renter på 793,83 PLN (ca. 178 EUR), dels af renteuafhængige omkostninger, nemlig et »udbetalingsgebyr« på 4 143,15 PLN (ca. 927 EUR) og et »ekspeditionsgebyr« på 1 381,05 PLN (ca. 309 EUR).
- 27 ZL, KU og KM anlagde hver for sig henholdsvis den 15. april, den 17. maj og den 14. september 2021 sag ved Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa – tingstedet Warszawa, Polen), der er den forelæggende ret, i forbindelse med krav i henhold til aftalerne mellem dem og Provident Polska.
- 28 I sidste del af deres skrivelser til den forelæggende ret har de hver især i det væsentlige nedlagt påstand om, at det fastslås, at vilkårene i den låneaftale, der vedrører dem, om de renteuafhængige låneomkostninger ikke kan gøre gældende mod dem på grund af deres urimelige karakter, eftersom disse gebyrer og provisioner åbenlyst er for høje og urimelige. Disse gebyrer og provisioner er uforholdsmæssige i forhold til det lånte beløb og udgør således den vigtigste indtægtskilde for långiveren.
- 29 KU's krav vedrører ligeledes det beløb på 240 PLN (ca. 53 EUR), der i låneaftalen er angivet som værende indbetalt på en konto efter låntagerens anvisninger i låneanmodningen.
- 30 Provident Polska har nedlagt påstand om frifindelse i de af ZL, KU og KM anlagte sager og har nedlagt modpåstand mod hver af dem om, at de tilpligtes at betale Provident Polska et beløb svarende til en del af de gebyrer og provisioner, der er fastsat i låneaftalen vedrørende Provident Polska, som ikke er blevet betalt. Sagsøgerne i hovedsagerne har nedlagt påstand om frifindelse for denne modpåstand.
- 31 For det første ønsker den forelæggende ret oplyst, om artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kontraktvilkår om fastsættelse af gebyrer og provisioner, der skal betales til en erhvervsdrivende, kan betragtes som urimelige alene af den grund, at disse gebyrer og provisioner er åbenbart for høje i forhold til den erhvervsdrivendes ydelse.

- 32 Den forelæggende ret har i denne forbindelse anført, at det er normalt, at et kreditinstitut søger at dække sine driftsomkostninger og risikoen for misligholdelse og at opnå en fortjeneste. Den forelæggende ret er imidlertid af den opfattelse, at det vederlag, som kreditgiveren inden for et relativt kort tidsrum modtager i hovedsagerne, overstiger en sådan norm, eftersom dette vederlag svarer til et tocifret antal procentpoint af det lånte beløb og endog ligger tæt på dette beløb.
- 33 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at de omkostninger, der er forbundet med »planen for fleksibel tilbagebetaling« og »udbetalingsgebyret«, er meget høje og ikke svarer til en reel tjenesteydelse, og at de faktiske omkostninger, der dækkes af »ekspeditionsgebyret«, er ubetydelige. Den har anført, at disse omkostninger i lighed med »udbetalingsgebyret« i sidste ende udelukkende vedrører ydelsen af det pågældende lån.
- 34 En gennemgang af oplysningerne vedrørende hovedsagerne og vedrørende ti andre sager, der har været genstand for nylige afgørelser fra forskellige afdelinger ved den ret, som den forelæggende ret er en del af, ansporer denne til at overveje, at sagsøgte i hovedsagernes økonomiske model kan bestå i at yde lån på beløb af ringe størrelse for korte perioder ved at drage fordel af ikke blot renter, men især renteuafhængige låneomkostninger, som normalt udgør mellem 70 og 90% af det lånte beløb.
- 35 Den forelæggende ret har i øvrigt anført, at en betydelig del af de lån, som sagsøgte i hovedsagerne har ydet, vedrører de samme personer. Den forelæggende ret er i denne forbindelse af den opfattelse, at det er velkendt, at de personer, der optager kortfristede lån, generelt er personer, der har vanskeligheder med at forvalte deres finanser, og som, når de ikke kan opnå et lån i en bank, henvender sig til kreditinstitutter, der yder lån på meget ugunstige vilkår, hvis omkostninger er så høje, at låntagerne ofte ikke har andre muligheder end at optage et nyt lån med henblik på at tilbagebetale det tidligere lån, hvilket således falder ind under en »gældsspiral« for stigende beløb, som ender med langt at overskride det oprindeligt lånte beløb.
- 36 For det andet ønsker den forelæggende ret oplyst, om civilretsplejelovens artikel 189 og artikel 316, stk. 1, således som fortolket af Sąd Najwyższy (øverste domstol, Polen) er forenelige med artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 og effektivitetsprincippet.
- 37 I henhold til disse bestemmelser i civilretsplejeloven kan et anerkendelsessøgsmål kun tages til følge, hvis sagsøgeren godtgør at have retlig interesse, og at denne interesse består indtil afslutningen af retsforhandlingerne. Den forelæggende ret har anført, at en sådan interesse ifølge praksis fra Sąd Najwyższy (øverste domstol) foreligger, når en afklaring af en retlig situation er objektivt begrundet i tvivl og er nødvendig. Dette er navnlig udelukket, når en mere fuldstændig beskyttelse af en påstået rettighed kan opnås ved en anden retssag, f.eks. fordi der er sket en krænkelse af denne rettighed, som i sig selv skaber en ret til en ydelse, der kan beskyttes.
- 38 I tilfældet med en debitor har denne en interesse i at få fastslået omfanget af eller eksistensen af sin forpligtelse, så længe kreditor ikke har anmodet om opfyldelse af denne forpligtelse. Når der er anmodet om denne opfyldelse, er det inden for rammerne af proceduren vedrørende denne anmodning om fuldbyrdelse, at denne debitor skal varetage sit forsvar. Hvis en debitor har betalt et beløb til opfyldelse af en forpligtelse, som han finder tvivlsom, vil han ligeledes kunne anlægge et mere omfattende søgsmål end et anerkendelsessøgsmål, nemlig et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger.

- 39 Den forelæggende rets spørgsmål udspringer af den omstændighed, at selv om en forbruger godtgør, at en kontrakt eller dele heraf ikke kan gøres gældende eller er ugyldig, skal hans anerkendelsessøgsmål forkastes, hvis han ikke godtgør sin retlige interesse. Den manglende retlige definition af dette begreb medfører desuden forskelle i de afgørelser, der træffes i denne henseende, og dermed usikkerhed for forbrugerne, som kan få dem til at tøve med at anlægge et anerkendelsessøgsmål med påstand om, at det fastslås, at vilkår i en aftale, der er indgået med en erhvervsdrivende, er urimelige, henset til risikoen for, at dette søgsmål afvises på grund af manglende retlig interesse, og at de derfor skal betale sagsomkostningerne.
- 40 For det tredje og sidste ønsker den forelæggende ret oplyst, om proportionalitetsprincippet og retssikkerhedsprincippet er til hinder for en annullation af de aftaler, som ZL og KU har indgået, på grund af ugyldigheden af vilkåret om, at de ugentlige betalinger kun kan foretages kontant til en repræsentant for Provident Polska under dennes besøg på låntagerens bopæl. Dette vilkår er nemlig urimeligt, idet det ikke indebærer en fordel for låntageren, men forhindrer låntageren i at foretage de ugentlige tilbagebetalinger ved hjælp af sædvanlige bankbetalinger, og kan kun forklares med, at det giver långiver mulighed for at lægge et pres på låntageren. Det nævnte vilkår er derfor ikke bindende for sidstnævnte.
- 41 Den forelæggende ret har i denne henseende anført, at fjernelsen af det urimelige element i det vilkår, der fastsætter betingelserne for tilbagebetaling af lånet, ville svare til at ændre indholdet af vilkåret ved at påvirke dets indhold, således at det bør være hele dette vilkår, der ikke binder forbrugeren. Uden det nævnte vilkår ville de pågældende aftaler imidlertid ikke længere kunne opfyldes, da de ikke længere indeholder nogen bestemmelse om fremgangsmåden for tilbagebetaling, og det ikke er muligt at fortolke dem således, at de tillader tilbagebetaling ved bankbetalinger, eftersom parterne har ønsket at udelukke denne tilbagebetalingsform. Der er i øvrigt ikke grundlag for at anvende deklatoriske bestemmelser i national ret, da den omstændighed, at det ikke er muligt at opfylde de pågældende aftaler, ikke vil have særligt skadelige virkninger for de berørte forbrugere, eftersom de alene er forpligtet til at tilbagebetale hovedstolen.
- 42 På denne baggrund har Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa – tingstedet Warszawa) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Skal artikel 3, stk. 1, i [direktiv 93/13] fortolkes således, at bestemmelsen giver mulighed for at anse en kontraktbestemmelse, der tillader den erhvervsdrivende at opkræve et gebyr eller en provision med et beløb, der er unormalt højt i forhold til ydelsen, for et urimeligt kontraktvilkår?
- 2) Skal artikel 7, stk. 1, i [direktiv 93/13] og [effektivitetsprincippet] fortolkes således, at denne bestemmelse [og dette princip] er til hinder for nationale retsfor skrifter eller den retlige fortolkning af disse forskrifter, hvorefter det er en nødvendig betingelse for at behandle forbrugernes krav mod den erhvervsdrivende med henblik på at erklære aftalen eller den del heraf, der indeholder urimelige kontraktvilkår, for ugyldig eller uvirksom, at forbrugeren har en retlig interesse?

- 3) Skal artikel 6, stk. 1, i [direktiv 93/13] [samt] [effektivitetsprincippet], [proportionalitetsprincippet] og [retssikkerhedsprincippet] fortolkes således, at en låneaftale, hvis eneste kontraktvilkår fastsætter, hvordan lånet skal tilbagebetales, er blevet erklæret for at være et urimeligt kontraktvilkår, ikke kan finde anvendelse, efter at denne betingelse er blevet fjernet, og at aftalen derfor er ugyldig?»

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

- 43 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et vilkår om renteuafhængige omkostninger i forbindelse med en låneaftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og som fastsætter, at forbrugeren skal betale gebyrer eller provisioner for et beløb, der er åbenbart uforholdsmæssigt i forhold til den tjenesteydelse, der leveres som modydelse, kan anses for urimeligt.
- 44 Det skal bemærkes, at i henhold til artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 anses et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.
- 45 Det følger af fast retspraksis, at undersøgelsen af, om der eventuelt foreligger en betydelig skævhed, ikke kan begrænses til en økonomisk vurdering af kvantitativ art, der baseres på en sammenligning af på den ene side det samlede transaktionsbeløb, der er omfattet af aftalen, og på den anden side de omkostninger, der pålægges forbrugeren ved det pågældende kontraktvilkår. En betydelig skævhed kan således alene være en følge af et tilstrækkeligt alvorligt indgreb i den retsstilling, hvori forbrugeren som aftalepart befinder sig i henhold til de gældende nationale bestemmelser, uanset om det er i form af en begrænsning i indholdet af de rettigheder, som vedkommende ifølge disse bestemmelser har krav på i henhold til aftalen, en hindring for disses udøvelse eller pålæggelse af en yderligere forpligtelse, der ikke er fastsat i nationale regler (dom af 3.10.2019, Kiss og CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, præmis 51, og af 16.3.2023, Caixabank (Gebyr for oprettelse af lån), C-565/21, EU:C:2023:212, præmis 51).
- 46 Det følger af denne retspraksis, at den nationale ret, når den konstaterer, at en økonomisk vurdering af kvantitativ art viser, at der foreligger en betydelig skævhed, ikke kan begrænse sin prøvelse til denne vurdering. Det påhviler i et sådant tilfælde den nationale ret at undersøge, om en sådan skævhed skyldes et andet forhold, såsom en begrænsning af en rettighed, der følger af national ret, eller en yderligere forpligtelse, der ikke er fastsat i denne ret.
- 47 Når en økonomisk vurdering af kvantitativ art viser, at der foreligger en betydelig skævhed, kan denne derimod konstateres, uden at det er nødvendigt at undersøge andre forhold. Når der er tale om en kreditaftale, kan en sådan konstatering bl.a. foretages, hvis de tjenesteydelser, der leveres som modydelse, ikke med rimelighed henhørte under de ydelser, der udføres som led i indgåelsen eller forvaltningen af denne aftale, eller når det beløb, som forbrugeren pålægges som omkostninger for ydelse og forvaltning af lånet, står i klart misforhold til lånets størrelse. Det tilkommer i denne henseende den forelæggende ret at tage hensyn til indvirkningen fra de øvrige

kontraktvilkår med henblik på at afgøre, om de nævnte vilkår bevirker en betydelig skævhed til skade for forbrugeren (jf. i denne retning dom af 3.9.2020, Profi Credit Polska m.fl., C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631, præmis 95).

- 48 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret udtrykt tvivl med hensyn til forholdsmæssigheden af forholdet mellem det beløb, der blev udlånt til hver af sagsøgerne i hovedsagerne, og det samlede beløb for de renteauafhængige omkostninger, som denne er blevet pålagt, idet dette beløb forekommer åbenbart uforholdsmæssigt i forhold til både de ydelser, der normalt er forbundet med ydelsen og forvaltningen af en kredit, og størrelsen af de ydede lån. Det fremgår af den retspraksis, der er nævnt i den foregående præmis, at en sådan konstatering kan karakterisere en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen som omhandlet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13.
- 49 Når dette er sagt, påhviler det den forelæggende ret først at efterprøve, om undersøgelsen af, om de omhandlede kontraktvilkår vedrørende renteauafhængige låneomkostninger eventuelt er urimelige, ikke er udelukket i henhold til artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13.
- 50 I henhold til denne bestemmelse, og uden at direktivets artikel 8 berøres, omfatter vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt som disse vilkår er affattet klart og forståeligt.
- 51 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at et gebyr, der dækker vederlaget for tjenesteydelser i forbindelse med undersøgelsen, tildelingen eller behandlingen af lånet eller lånet mod pant i fast ejendom eller andre lignende tjenesteydelser, som indgår i den långivende enheds virksomhed, og som skyldes tildelingen af lånet eller lånet mod pant i fast ejendom, ikke kan anses for at være omfattet af de væsentligste forpligtelser ifølge en låneaftale (jf. i denne retning dom af 16.3.2023, Caixabank (Gebyr for oprettelse af lån), C-565/21, EU:C:2023:212, præmis 22 og 23).
- 52 Vilkår vedrørende den modydelse, som forbrugeren skal betale kreditgiveren, eller som har indvirkning på den faktiske pris, der skal erlægges til sidstnævnte af forbrugeren, er derimod principielt omfattet af denne anden kategori af vilkår, der er omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt størrelsen af modydelsen eller den pris, der er angivet i aftalen, står i et rimeligt forhold til den tjenesteydelse, der er blevet leveret som modydelse af kreditgiveren (jf. i denne retning dom af 3.10.2019, Kiss og CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis).
- 53 Den polske regering har imidlertid anført, at den civile lovbogs artikel 3851, stk. 1, som gennemfører artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 i polsk ret, tillader en undersøgelse af forholdet mellem pris og tjenesteydelse, når der er tale om kontraktvilkår, der ikke er knyttet til parternes hovedydelser, og således indfører en mere omfattende beskyttelse af forbrugeren. For så vidt som en sådan national bestemmelse rent faktisk giver den undtagelse, der er fastsat i nævnte artikel 4, stk. 2, en mere snæver rækkevidde, idet den muliggør en bredere kontrol af den eventuelt urimelige karakter af kontraktvilkår, som henhører under dette direktivs anvendelsesområde, hvilket det påhviler den forelæggende ret at efterprøve, bidrager den til det formål om beskyttelse af forbrugerne, som dette direktiv forfølger, og henhører under den mulighed, som medlemsstaterne er tillagt ved direktivets artikel 8, for at vedtage eller opretholde strengere bestemmelser med henblik på at sikre et højere forbrugerbeskyttelsesniveau (jf. i denne retning dom af 3.9.2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631, præmis 83-85).

- 54 Selv om det for den nationale ret gøres gældende, at et sådant vilkår er urimeligt, fordi der ikke foreligger en leveret faktisk ydelse, der kan udgøre en modydelse for en provision, som det fastsætter, vedrører det således rejste spørgsmål i øvrigt ikke overensstemmelsen mellem provisionens størrelse og en hvilken som helst ydelse og er derfor ikke omfattet af anvendelsesområdet for artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 (jf. i denne retning dom af 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, præmis 70 og den deri nævnte retspraksis).
- 55 Endvidere tilkommer det den forelæggende ret at undersøge, hvorvidt den pågældende er blevet oplyst om forhold, der kan begrunde en betaling af dette gebyr (jf. i denne retning dom af 3.10.2019, Kiss og CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820, præmis 41).
- 56 Endelig skal det bemærkes, at den undtagelse, der er omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, under alle omstændigheder ikke berører overholdelsen af det krav om gennemsigtighed, som denne bestemmelse pålægger, og som har samme rækkevidde som det krav, der er omhandlet i dette direktivs artikel 5, og skal forstås således, at den ikke blot indebærer, at det omhandlede vilkår i sig selv grammatisk set skal være affattet klart og forståeligt for forbrugeren, men at denne forbruger ligeledes på grundlag af klare og forståelige kriterier sættes i stand til at vurdere, hvilke økonomiske følger aftalen kan få for ham (jf. i denne retning dom af 3.10.2019, Kiss og CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, præmis 36 og 37 samt den deri nævnte retspraksis).
- 57 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det, uden at kreditgiveren er forpligtet til i aftalen at redegøre nærmere for arten af alle de tjenesteydelser, der leveres som modydelse for de gebyrer eller provisioner, der er fastsat i visse aftalevilkår, for det første er vigtigt, at arten af de faktisk leverede tjenesteydelser rimeligvis kan forstås eller udledes af en vurdering af hele den samlede aftale, og for det andet, at forbrugeren er i stand til at sikre sig, at der ikke er nogen overlapning mellem de forskellige omkostninger eller de tjenesteydelser, som denne pålægges. Denne undersøgelse skal foretages på baggrund af alle relevante faktiske omstændigheder, herunder ikke blot vilkårene i den omhandlede aftale, men tillige den reklame og de oplysninger, som långiver fremkom med under forhandlingen af låneaftalen (jf. i denne retning dom af 3.10.2019, Kiss og CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, præmis 44 og 45).
- 58 Det følger heraf, at såfremt den forelæggende ret måtte fastslå, at de pågældende vilkår ikke er affattet klart og forståeligt, skal der i forhold til disse vilkår under alle omstændigheder foretages en vurdering af deres eventuelt urimelige karakter, selv om denne ret i øvrigt finder, at disse vilkår er en del af aftalens hovedgenstand, eller at de rent faktisk anfægtes i forbindelse med overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor i forhold til den tjenesteydelse, der leveres som modydelse (jf. i denne retning dom af 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, præmis 72 og den deri nævnte retspraksis).
- 59 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at for så vidt som undersøgelsen af den eventuelt urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende renteauafhængige omkostninger i en låneaftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger ikke er udelukket i henhold til dette direktivs artikel 4, stk. 2, sammenholdt med direktivets artikel 8, kan det fastslås, at et sådant vilkår er urimeligt, henset til den omstændighed, at dette vilkår fastsætter, at forbrugeren skal betale et gebyr eller en provision på et beløb, der er åbenbart uforholdsmæssigt i forhold til den tjenesteydelse, der leveres som modydelse.

Det andet spørgsmål

- 60 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en national lovgivning som fortolket i retspraksis, der, for at der kan gives medhold i et anerkendelsessøgsmål anlagt af en forbruger med påstand om, at det fastslås, at et urimeligt vilkår i en kontrakt, der er indgået med en erhvervsdrivende, ikke kan gøres gældende, kræver bevis for retlig interesse, når det lægges til grund, at en sådan interesse ikke foreligger, når denne forbruger råder over et andet retsmiddel, der i højere grad beskytter dennes rettigheder, herunder et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger, eller når forbrugeren inden for rammerne af sit forsvar kan gøre denne ugyldighed gældende i forbindelse med et kontrasøgsmål om opfyldelse, som denne erhvervsdrivende har anlagt mod ham på grundlag af dette vilkår.
- 61 Indledningsvis bemærkes det, at det følger af fast retspraksis, at i mangel af specifik EU-retlig regulering på området henhører de nærmere bestemmelser for gennemførelsen af den forbrugerbeskyttelse, der er fastsat i direktiv 93/13, under medlemsstaternes interne retsorden i henhold til princippet om procesautonomi. Disse regler bør imidlertid hverken være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer i national ret (ækvivalensprincippet), eller være udformet således, at de i praksis umuliggør eller uforholdsmæssigt vanskeliggør udøvelsen af rettigheder, der hjemles i EU's retsorden (effektivitetsprincippet) (dom af 13.7.2023, CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).
- 62 Under forudsætning af, at disse to principper overholdes, henhører spørgsmålet om en forbrugers søgsmålsinteresse inden for rammerne af et søgsmål, hvori der er nedlagt påstand om, at det fastslås, at urimelige vilkår ikke kan gøres gældende, og spørgsmålet om et sådant søgsmåls sagsomkostninger derfor under medlemsstaternes procesautonomi.
- 63 Hvad nærmere bestemt angår effektivitetsprincippet, der er det eneste af de pågældende principper, som er omhandlet i dette spørgsmål, bemærkes, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure for de forskellige nationale retsinstanser samt procedurens forløb og dens særlige kendetegn. Under denne synsvinkel skal der i givet fald tages hensyn til de principper, der ligger til grund for den nationale retspleje, såsom beskyttelsen af retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling (dom af 13.7.2023, CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, præmis 25 og den deri nævnte retspraksis).
- 64 På grund af arten og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, der er sikret for brugerne, som befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende, hviler på, pålægger direktiv 93/13, således som det fremgår af dette direktivs artikel 7, stk. 1, sammenholdt med 24. betragtning hertil, medlemsstaterne at fastsætte egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør (dom af 13.7.2023, CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis).

- 65 Det pågældende direktiv giver således en forbruger ret til at anlægge sag med påstand om, at det fastslås, at et kontraktvilkår, som en erhvervsdrivende har indgået med forbrugeren, er urimeligt, og at det ikke skal anvendes (dom af 16.7.2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578, præmis 98 og den deri nævnte retspraksis).
- 66 Medlemsstaternes forpligtelse til at fastsætte processuelle regler, som gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, der kan udledes af direktiv 93/13, mod anvendelsen af de urimelige vilkår, indebærer et krav om effektiv domstolsbeskyttelse, hvilket også er sikret ved chartrets artikel 47. Denne beskyttelse skal gælde bl.a. med hensyn til definitionen af de processuelle regler i sager, der støttes på EU-retten. Ikke desto mindre er forbrugerbeskyttelsen ikke absolut. Den omstændighed, at en bestemt procedure indebærer visse proceduremæssige krav, som forbrugeren skal overholde for at kunne gøre sine rettigheder gældende, betyder således ikke, at den pågældende ikke drager fordel af en effektiv domstolsbeskyttelse (jf. i denne retning dom af 31.5.2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 49 og 50 og den deri nævnte retspraksis).
- 67 I denne henseende bemærkes, at eksistensen af en retlig interesse er den afgørende og grundlæggende betingelse for al rettergang (dom af 23.11.2017, Bionorica og Diapharm mod Kommissionen, C-596/15 P og C-597/15 P, EU:C:2017:886, præmis 83). Ved bl.a. at undgå, at domstolene belemres med søgsmål, som faktisk har til formål at opnå juridisk rådgivning, forfølger kravet om retlig interesse en almen interesse i forsvarlig retspleje og kan have forrang over for enkeltpersoners interesser (jf. analogt dom af 31.5.2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).
- 68 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 30-32 i forslaget til afgørelse, må det følgelig fastslås, at et sådant krav principielt er lovligt.
- 69 Det er kun, hvis processuelle regler er så komplekse og indeholder så store krav, at de går ud over, hvad der er nødvendigt for at nå deres formål, at disse regler påvirker forbrugerens ret til effektiv domstolsbeskyttelse på en uforholdsmæssig måde (jf. i denne retning dom af 31.5.2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 52), og er følgelig i strid med effektivitetsprincippet, for så vidt som det gør det uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges forbrugerne ved direktiv 93/13.
- 70 I det foreliggende tilfælde fremgår det af de oplysninger, som Domstolen råder over, at forbrugerne, som er sagsøgerne i hovedsagerne, allerede delvist havde opfyldt de forpligtelser, der var fastsat i de pågældende vilkår, da de anlagde søgsmål med påstand om, at det blev fastslået, at de var urimelige. I denne sammenhæng synes den forelæggende ret at angive, at henset til de relevante bestemmelser i national ret, således som de er fortolket i national retspraksis, skal de anerkendelsessøgsmål, som således er blevet indbragt for den, afvises på grund af manglende søgsmålsinteresse, og forbrugerne pålægges at betale sagsomkostningerne af to grunde.
- 71 Når en person allerede i det foreliggende tilfælde delvist har opfyldt en kontraktlig forpligtelse, følger den manglende interesse i et anerkendelsessøgsmål med påstand om, at der ikke foreligger en sådan forpligtelse, for det første af den omstændighed, at denne person råder over et søgsmål, der anses for at være mere beskyttende for sine rettigheder, nemlig et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger, inden for rammerne af hvilket personen kan opnå, at medkontrahenten tilpligtes at tilbagebetale den pågældende de beløb, der er betalt til opfyldelse af den omtvistede forpligtelse.

- 72 Når for det andet en person bestrider, at der foreligger en forpligtelse, som vedkommende endnu ikke har opfyldt, end ikke delvist, mister vedkommende sin retlige interesse i at anlægge anerkendelsessøgsmål, eftersom medkontrahenten anlægger et søgsmål med påstand om opfyldelse af denne forpligtelse, i det foreliggende tilfælde et kontrasøgsmål, på grund af muligheden for inden for rammerne af sit forsvar i denne medkontrahents søgsmål at gøre gældende, at den pågældende forpligtelse ikke foreligger.
- 73 Den polske regering har imidlertid bestridt, at praksis fra Sąd Najwyższy (øverste domstol) vedrørende anvendelsen af civilretsplejelovens artikel 189 og artikel 316, stk. 1, indeholder de konsekvenser, som den forelæggende ret har beskrevet. Det bemærkes imidlertid, at det inden for rammerne af en præjudiciel forelæggelse ikke tilkommer Domstolen at udtale sig om fortolkningen af nationale bestemmelser eller at afgøre, om den nationale rets fortolkning eller anvendelse er korrekt, idet en sådan fortolkning henhører under den nationale rets enekompetence (jf. i denne retning dom af 25.11.2020, Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, præmis 44 og 45 og den deri nævnte retspraksis). Det er således på grundlag af den forelæggende rets oplysninger, at følgende betragtninger er formuleret.
- 74 I den første situation, der er omhandlet i nærværende doms præmis 71, og som generaladvokaten har anført i punkt 41 i forslaget til afgørelse, ville en afvisning af forbrugerens anerkendelsessøgsmål med påstand om, at det fastslås, at kontraktvilkårene er urimelige, på grund af manglende relevant interesse i at anlægge søgsmål, men ikke på grund af fuldstændig mangel på retlig interesse, og pålægge forbrugeren at betale sagsomkostningerne ved at henvise den pågældende til en bedre egnet ret, vil i forhold til de procedurer, der har til formål at give forbrugerne den beskyttelse, som tilsigtes med direktiv 93/13, udgøre en kilde til unødigt kompleksitet, langsommelighed, omkostninger og retsusikkerhed, der kan afskrække dem fra at gøre deres rettigheder i henhold til dette direktiv gældende i strid med effektivitetsprincippet.
- 75 Endvidere, og som det er fremhævet i samme punkt i generaladvokatens forslag til afgørelse, vil en afvisning af forbrugerens anerkendelsessøgsmål og dennes forpligtelse til at anlægge et søgsmål med henblik på en bedre beskyttelse af dennes rettigheder, mens den forelæggende ret under alle omstændigheder vil være forpligtet til at undersøge den retlige problematik, som dette anerkendelsessøgsmål vedrører, inden for rammerne af det kontrasøgsmål, som den erhvervsdrivende har anlagt, under alle omstændigheder i et tilfælde som det i hovedsagerne omhandlede være i strid med en almen interesse i forsvarlig retspleje og navnlig kravet om procesbesparende hensyn.
- 76 For så vidt som det skal lægges til grund, at det andet spørgsmål ligeledes vedrører den anden situation, der er omhandlet i nærværende doms præmis 72, hvor forbrugeren efter at have anlagt et anerkendelsessøgsmål med påstand om, at det fastslås, at et kontraktvilkår er urimeligt, mister sin søgsmålsinteresse under sagen som følge af, at den erhvervsdrivende har anlagt et kontrasøgsmål med påstand om opfyldelse af de forpligtelser, der er fastsat i dette vilkår, ville den omstændighed, at forbrugeren ikke gives medhold i sit søgsmål og tilpligtes at betale sagsomkostningerne, uafhængigt af, om det eventuelt fastslås, at det pågældende vilkår er urimeligt, endelig indebære, at forbrugeren løber en så meget desto mere uberettiget økonomisk risiko, idet denne risikos indtræden udelukkende afhænger af den erhvervsdrivendes processuelle initiativ. At udfaldet af fordelingen af sagsomkostningerne i forbindelse med forbrugerens søgsmål gøres afhængigt af et sådant initiativ fra den erhvervsdrivendes side, kan imidlertid afholde en forbruger fra at udøve sin ret til at anlægge sag ved en retsinstans med henblik på at få fastslået,

at et kontraktvilkår er urimeligt, og at det ikke skal anvendes, hvilket ville være i strid med effektivitetsprincippet (jf. i denne retning dom af 16.7.2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578, præmis 98 og den deri nævnte retspraksis).

- 77 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en national lovgivning som fortolket i retspraksis, der, for at der kan gives medhold i et anerkendelsessøgsmål anlagt af en forbruger med påstand om, at det fastslås, at et urimeligt vilkår i en kontrakt, der er indgået med en erhvervsdrivende, ikke kan gøres gældende, kræver bevis for retlig interesse, når det lægges til grund, at en sådan interesse ikke foreligger, når denne forbruger råder over et andet retsmiddel, der i højere grad beskytter dennes rettigheder, herunder et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger, eller når forbrugeren inden for rammerne af sit forsvar kan gøre denne ugyldighed gældende i forbindelse med et kontrasøgsmål om opfyldelse, som denne erhvervsdrivende har anlagt mod ham på grundlag af dette vilkår.

Det tredje spørgsmål

- 78 Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, proportionalitetsprincippet og retssikkerhedsprincippet, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for, at en låneaftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, erklæres ugyldig i et tilfælde, hvor det konstateres, at det alene er det vilkår i denne aftale, der fastsætter de konkrete vilkår for betaling af de skyldige beløb gennem de periodiske afdrag, der er urimeligt, og at den pågældende aftale ikke kan opretholdes uden dette vilkår.
- 79 Den forelæggende ret har i denne henseende anført, at det eneste vilkår, der fastsætter samtlige betingelser og tilbagebetalingsfrister for de pågældende lån, indeholder en bestemmelse om, at forbrugeren kun kan foretage de ugentlige betalinger kontant gennem en repræsentant for Provident Polska under dennes besøg på forbrugerenes bopæl. Den forelæggende ret er af den opfattelse, at et sådant vilkår er urimeligt, i det væsentlige med den begrundelse, at det ikke opfylder noget andet formål end at sætte långiver i stand til at lægge et uberettiget pres på låntageren. Denne bestemmelse og følgelig hele det vilkår, som den indgår i, bør derfor erklæres ugyldige, idet et begrænset indgreb i ophævelsen af den nævnte bestemmelse ville svare til at ændre indholdet af denne bestemmelse ved at ændre substansen heraf. I mangel af andre vilkår, der gør det muligt at fastsætte betingelserne for tilbagebetaling af disse lån, er det imidlertid umuligt at opfylde de pågældende aftaler.
- 80 Hvad angår de konsekvenser, der skal drages af konstateringen af, at et kontraktvilkår i en aftale mellem en forbruger og en erhvervsdrivende er urimeligt, bestemmer artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, at medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.
- 81 Ifølge Domstolens faste praksis har denne bestemmelse og særligt det andet sætningsled til formål ikke at annullere samtlige aftaler, der indeholder urimelige vilkår, men at erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne, i hvilken forbindelse det skal præciseres, at den omhandlede aftale i princippet skal bestå, uden at der foretages andre

ændringer end dem, der følger af ophævelsen af de urimelige kontraktvilkår. Såfremt denne sidstnævnte betingelse er opfyldt, kan den omhandlede aftale opretholdes, for så vidt som en sådan opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret, hvilket skal efterprøves ved en objektiv tilgang (jf. i denne retning dom af 3.10.2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).

- 82 Denne objektive tilgang indebærer bl.a., at situationen for en af aftaleparterne ikke anses for det afgørende kriterium, der afgør den videre skæbne for en aftale, som indeholder et eller flere urimelige vilkår, således at den nationale rets vurdering af muligheden for, at en sådan aftale opretholdes uden disse vilkår, ikke udelukkende kan støttes på den omstændighed, at en annullation i sin helhed af den nævnte aftale kan være mere fordelagtig for forbrugeren (jf. i denne retning dom af 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, præmis 56 og 57 og den deri nævnte retspraksis).
- 83 Artikel 6, stk. 1, andet sætningsled, i direktiv 93/13 fastsætter således ikke selv de kriterier, der regulerer muligheden for, at en aftale opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår, men overlader det til medlemsstaterne i deres nationale lovgivning at definere de nærmere bestemmelser for konstateringen af, at et kontraktvilkår er urimeligt, og for, hvordan de konkrete retsvirkninger heraf skal være. Under alle omstændigheder skal en sådan konstatering kunne gøre det muligt at genoprette den retlige situation og de faktiske omstændigheder, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret (jf. analogt dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 66).
- 84 Såfremt en national ret i henhold til de relevante bestemmelser i den nationale ret finder, at opretholdelse af en aftale uden de urimelige kontraktvilkår, den omfatter, ikke er mulig, er artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 i princippet følgelig ikke til hinder for, at den erklæres ugyldig (dom af 3.10.2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 43).
- 85 Ikke desto mindre skal formålet om at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret, forfølges under overholdelse af proportionalitetsprincippet, der udgør et almindeligt princip i EU-retten, og som kræver, at national lovgivning, der gennemfører denne ret, ikke går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå de forfulgte formål (jf. i denne retning dom af 15.6.2023, Bank M. (Konsekvenser af en annullation af aftalen), C-520/21, EU:C:2023:478, præmis 73 og den deri nævnte retspraksis).
- 86 Medmindre fastlæggelsen i henhold til en objektiv tilgang af de konsekvenser, der i henhold til national ret skal drages af konstateringen af, at et vilkår er urimeligt, for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt den aftale, som det indgår i, fortsat består, ikke overlader nogen skønsmargen eller fortolkning til den nationale ret, kan denne følgelig ikke konkludere, at aftalen er ugyldig, hvis den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret, kan genetableres, samtidigt med at aftalen opretholdes.
- 87 I denne henseende bemærkes, at den nationale ret kan erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en national deklatorisk bestemmelse eller en bestemmelse, som finder anvendelse, i national ret, hvis parterne i den pågældende aftale samtykker heri, forudsat at denne erstatning er forenelig med formålet med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 og muliggør en indførelse af en reel balance mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser. Denne undtagelsesvisse mulighed er imidlertid begrænset til hypotetiske situationer, hvor den omstændighed, at det urimelige vilkår

erklæres ugyldigt, ville forpligte den nationale ret til at annullere aftalen i det hele med den virkning, at forbrugeren udsættes for særligt skadelige virkninger, således at denne straffes (jf. i denne retning dom af 21.1.2015, Unicaja Banco og Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 og C-487/13, EU:C:2015:21, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis, og af 12.1.2023, D.V. (Advokatsalærer – princippet om anvendelse af en timesats), C-395/21, EU:C:2023:14, præmis 60).

- 88 I det foreliggende tilfælde er en sådan mulighed blevet udelukket af den forelæggende ret, eftersom ugyldigheden af de omhandlede aftaler ikke vil være til skade for de forbrugere, der har indgået den.
- 89 Det skal ligeledes bemærkes, at bestemmelserne i direktiv 93/13 er til hinder for, at et kontraktvilkår, der anses for urimeligt, delvist opretholdes ved en ophævelse af de elementer, der gør det urimeligt, når en sådan ophævelse ville være ensbetydende med at revidere indholdet af det nævnte kontraktvilkår ved at påvirke dets substans (dom af 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, præmis 70 og den deri nævnte retspraksis).
- 90 Dette er imidlertid ikke tilfældet, når det urimelige element i et kontraktvilkår består af en kontraktlig forpligtelse, der adskiller sig fra de øvrige kontraktvilkår og kan gøres til genstand for en individuel undersøgelse af, om den er urimelig (jf. i denne retning dom af 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, præmis 71), idet en bestemmelse, der fastsætter en sådan forpligtelse, kan anses for at kunne udskilles fra de øvrige bestemmelser i det pågældende vilkår.
- 91 Direktiv 93/13 kræver således ikke, at den nationale ret foruden det vilkår, som er blevet erklæret urimeligt, undlader at anvende dem, som ikke er blevet kvalificeret som sådanne, idet det formål, som EU-lovgiver forfølger med dette direktiv, består i at beskytte forbrugeren og at genskabe balancen mellem parterne ved at undlade at anvende vilkår, som anses for urimelige, mens gyldigheden af de andre vilkår i den pågældende aftale i princippet bevares (dom af 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, præmis 72 og den deri nævnte retspraksis). Denne lære gælder ligeledes for de forskellige bestemmelser i samme vilkår, for så vidt som ophævelsen af et urimeligt kontraktvilkår ikke skader selve substansen i dette vilkår.
- 92 I det foreliggende tilfælde fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at det eneste vilkår, der fastsætter samtlige betingelser for tilbagebetaling af de pågældende lån, såsom de beløb, der skal betales, og de forskellige afdrag, ligeledes indeholder en bestemmelse om de konkrete måder, hvorpå disse betalinger skal gennemføres, dvs. på låntagerens bopæl med kontant betaling til en repræsentant for långiveren.
- 93 Med forbehold for den vurdering, som det tilkommer den forelæggende ret at foretage under hensyntagen til samtlige omstændigheder vedrørende de pågældende aftaler og de relevante bestemmelser i national ret, fremgår det, at en bestemmelse, der fastlægger sådanne konkrete nærmere bestemmelser for opfyldelsen af forbrugers betalingsforpligtelse, udgør en kontraktlig forpligtelse, der adskiller sig fra de øvrige bestemmelser i et enkelt vilkår som det, der er beskrevet i denne doms foregående præmis, og er accessorisk i forhold til de elementer i aftalen, der definerer dette vilkårs substans såsom dem, der vedrører fastsættelsen af de beløb, der skal betales, og de afdrag, som disse betalinger skal ske med. Ophævelsen af denne bestemmelse synes i øvrigt ikke at kunne påvirke selve det pågældende vilkårs substans, eftersom forbrugeren fortsat er forpligtet til at opfylde sin tilbagebetalingsforpligtelse i overensstemmelse med de øvrige betingelser, der er fastsat i dette vilkår, ved at vælge en hvilken som helst betalingsmåde blandt dem, der er tilladt i henhold til national ret.

- 94 Endelig skal det for det første tilføjes, at en retslig konstatering af, at et sådant vilkår eller i givet fald et element i et kontraktvilkår, der er omfattet af direktiv 93/13, er urimeligt, principielt skal have den virkning, at den retlige situation og de faktiske forhold, som forbrugeren ville have befundet sig i uden det nævnte vilkår eller element, genoprettes (jf. i denne retning dom af 15.6.2023, Bank M. (Konsekvenser af en annullation af aftalen), C-520/21, EU:C:2023:478, præmis 57). Overholdelsen af effektivitetsprincippet er således principielt betinget af, at der træffes foranstaltninger, der gør det muligt at genoprette denne situation.
- 95 For det andet kan foranstaltninger, der udgør en konkret gennemførelse af forbuddet mod urimelige kontraktvilkår ikke anses for at være i strid med retssikkerhedsprincippet (jf. i denne retning dom af 15.6.2023, Bank M. (Konsekvenser af en annullation af aftalen), C-520/21, EU:C:2023:478, præmis 72). Med forbehold for navnlig anvendelsen af visse interne processuelle regler, navnlig dem, der tillægger en afgørelse retskraft, må dette princip således ikke skade substansen af den ret, som forbrugerne har i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, hvorefter de ikke er bundet af et vilkår, der vurderes at være urimeligt (jf. i denne retning dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 67, 68 og 71).
- 96 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det tredje spørgsmål besvares med, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, proportionalitetsprincippet og retssikkerhedsprincippet, skal fortolkes således, at denne bestemmelse ikke er til hinder for, at en låneaftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, erklæres ugyldig i et tilfælde, hvor det konstateres, at det alene er det vilkår i denne aftale, der fastsætter de konkrete vilkår for betaling af de skyldige beløb gennem de periodiske afdrag, der er urimeligt, og at den pågældende aftale ikke kan opretholdes uden dette vilkår. Når et kontraktvilkår indeholder en bestemmelse, der kan udskilles fra de øvrige vilkår i dette vilkår, og som kan gøres til genstand for en individuel undersøgelse af, om den er urimelig, og hvis ophævelse vil gøre det muligt at genskabe en reel balance mellem parterne, uden at det påvirker den pågældende aftales substans, indebærer denne bestemmelse, sammenholdt med disse principper, imidlertid ikke, at det pågældende vilkår og heller ikke aftalen er ugyldige i deres helhed.

Sagsomkostninger

- 97 Da sagens behandling i forhold til hovedsagernes parter udgør et led i de sager, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

1) Artikel 3, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler

skal fortolkes således, at

for så vidt som undersøgelsen af den eventuelt urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende renteauafhængige omkostninger i en låneaftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger ikke er udelukket i henhold til dette direktivs artikel 4, stk. 2, sammenholdt med direktivets artikel 8, kan det fastslås, at et sådant

vilkår er urimeligt, henset til den omstændighed, at dette vilkår fastsætter, at forbrugeren skal betale et gebyr eller en provision på et beløb, der er åbenbart uforholdsmæssigt i forhold til den tjenesteydelse, der leveres som modydelse.

2) Artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet,

skal fortolkes således, at

denne bestemmelse er til hinder for en national lovgivning som fortolket i retspraksis, der, for at der kan gives medhold i et anerkendelsessøgsmål anlagt af en forbruger med påstand om, at det fastslås, at et urimeligt vilkår i en kontrakt, der er indgået med en erhvervsdrivende, ikke kan gøres gældende, kræver bevis for retlig interesse, når det lægges til grund, at en sådan interesse ikke foreligger, når denne forbruger råder over et andet retsmiddel, der i højere grad beskytter dennes rettigheder, herunder et søgsmål om tilbagebetaling af uretmæssigt ydede betalinger, eller når forbrugeren inden for rammerne af sit forsvar kan gøre denne ugyldighed gældende i forbindelse med et kontrasøgsmål om opfyldelse, som denne erhvervsdrivende har anlagt mod ham på grundlag af dette vilkår.

3) Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, proportionalitetsprincippet og retssikkerhedsprincippet,

skal fortolkes således, at

denne bestemmelse ikke er til hinder for, at en låneaftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, erklæres ugyldig i et tilfælde, hvor det konstateres, at det alene er det vilkår i denne aftale, der fastsætter de konkrete vilkår for betaling af de skyldige beløb gennem de periodiske afdrag, der er urimeligt, og at den pågældende aftale ikke kan opretholdes uden dette vilkår. Når et kontraktvilkår indeholder en bestemmelse, der kan udskilles fra de øvrige vilkår i dette vilkår, og som kan gøres til genstand for en individuel undersøgelse af, om den er urimelig, og hvis ophævelse vil gøre det muligt at genskabe en reel balance mellem parterne, uden at det påvirker den pågældende aftales substans, indebærer denne bestemmelse, sammenholdt med disse principper, imidlertid ikke, at det pågældende vilkår og heller ikke aftalen er ugyldige i deres helhed.

Underskrifter